

cve

Center mot
våldsbejakande
extremism

Metodstöd

**Att stärka det
förebyggande
arbetet mot
våldsbejakande
extremism**

Center mot våldsbejakande extremism

Samlad kunskap. Samordnade insatser.

CVE ska stärka det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism i Sverige, och ytterst förebygga ideologiskt motiverad brottslighet och terrorism. CVE är ett självständigt nationellt center inom Brå.

Förord

Förebyggande av våldsbejakande extremism kan upplevas som svårt och utmanande. För många yrkesverksamma, kommuner och myndigheter är det en sällankommande fråga som skapar osäkerhet om de ordinarie strukturerna fungerar. Kommuner har också olika behov och resurser hur de kan hantera frågan om den uppstår. Vanligt förekommande frågor som kommit in till CVE är: Vilka frågor kan ställas till en individ? Vilka aktörer kan kontaktas? Och vad är egentligen våldsbejakande extremism och radikalisering?

För att möta det här behovet har centret tagit fram metodstöd. Det första metodstödet lanserades i november 2022 och var främst riktat till socialtjänsten. Det kom med rekommendationer på frågor att ställa och besvara från orosanmälan, förhandsbedömning, utredning, insats och uppföljning. I juni 2022 fick centret i uppdrag att anpassa metodstödet för att stärka skolans förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism.

Det här metodstödet baseras på båda dessa stöd, men är utvecklat att kunna användas av en bred grupp yrkesverksamma. Syftet är att öka kunskapen hos socialtjänst, polis och andra berörda aktörer om vilka faktorer som påverkar en individs radikaliseringsprocess. Det avser också att stärka samverkan inom och mellan olika myndigheter.

Metodstödet är framtaget för att kunna användas som komplement till andra myndigheters metodstöd. Det ersätter inte dessa stöd eller ordinarie rutiner, men det kan användas för att stärka dem och höja kunskapen om olika myndigheters uppdrag. Stödet grundar sig i forskning, beprövad erfarenhet och arbetssätt som CVE använder sig av i arbete med yrkesverksamma som arbetar med förebyggande insatser mot våldsbejakande extremism.

Stockholm i mars 2024

Jonas Trolle

Chef för Center mot våldsbejakande extremism

”Förebyggande arbete handlar om att identifiera, uppmärksamma och motverka risker för att en individ radikaliserar...”

Innehåll

Inledning	6
Center mot våldsbejakande extremismers uppdrag	7
Metodstödet syfte och målgrupp	7
Metodstödet innehåll	7
Centrala begrepp	8
Metodstödet begreppsanvändning	10
Risk- och skyddsfaktorer	12
Riskfaktorer	14
Individuella riskfaktorer	14
Sociala riskfaktorer	15
Skyddsfaktorer	17
Individuella skyddsfaktorer	17
Sociala skyddsfaktorer	18
Del 1: Hantera oro för en individ	20
Stöd och information för yrkesverksamma	22
Samtal med individen	24
Oro för våldsbejakande extremism	24
Oro för våldsfascination	26
Oro för psykisk ohälsa	28
Oro för internetvanor	29
Tips på andra stöd	30
Orosanmälan	31
Vad ska en orosanmälan innehålla?	31
Förslag på frågor att besvara i orosanmälan	32
Vad händer efter orosanmälan?	32
Polisanmälan	33
Vad händer efter en polisanmälan?	33
Del 2: Samverkan	32
Kollegiala samtal	36
Förslag på frågor att diskutera	36
Externa samverkansformer	37
Samtycke	37
CVE:s rekommendationer vid samverkan	37
Referenser	40

| Inledning

Center mot våldsbejakande extremismens uppdrag

Center mot våldsbejakande extremism (CVE) inrättades 1 januari 2018 vid Brottsförebyggande rådet (Brå). Centret utvecklar det kunskapsbaserade och sektorövergripande arbetet med att förebygga våldsbejakande extremism på nationell, regional och lokal nivå. Detta bland annat genom att ge behovsanpassat stöd till lokala aktörer, vara ett kunskapsnav och bidra till att skapa en högre grad av effektivitet och samordning i de förebyggande insatserna. Ytterst syftar verksamheten till att förebygga ideologiskt motiverad brottslighet och terrorism och grundar sitt arbete i den nationella strategin mot våldsbejakande extremism och terrorism som bygger på att förebygga, förhindra, skydda och hantera (Skr. 2023/24:56).

Metodstödet syfte och målgrupp

Metodstödet riktar sig till yrkesverksamma som kommer i kontakt med förebyggande av våldsbejakande extremism. Det är främst riktat till yrkesgrupper som centret kommer i kontakt med genom sitt behovsanpassade stöd, som socialtjänst, polis, skolpersonal och hälso- och sjukvård. Men det kan också användas av andra yrkesgrupper och aktörer inom civilsamhälle och trossamfund. CVE har tidigare tagit fram ett [metodstöd som riktar sig till skolan \(CVE:s webbsida\)](#).

Det här metodstödet kommer med rekommendationer hur det kan användas av olika yrkesgrupper. Det finns också hänvisningar till relevanta stödmaterial och vägledningar som andra myndigheter har tagit fram och som är bra att ta del av. Alla delar av metodstödet är inte relevanta för alla yrkesgrupper. Använd stödet flexibelt och anpassa det efter situationen och yrkesprofession.

Metodstödet innehåll

Metodstödet inleds med en kunskapshöjande del som beskriver vanligt förekommande begrepp och risk- och skyddsfaktorer. Dessa utgör grunden till stödets andra delen som är operativ och indelad i två delar:

- **Del 1:** Oro för individ, där det finns samtalsstöd och information om orosanmälan och polisanmälan. Det är relevant för flera yrkesgrupper, men främst de som är anmälningspliktiga och arbetar med individer.
- **Del 2:** Samverkan, som fokuserar på intern och extern samverkan. Den interna samverkan ger tips och rekommendationer på hur det interna arbetet för att förebygga våldsbejakande extremism kan stärkas. Den externa samverkan kommer med förslag på olika samverkansmöjligheter som kan stärka det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism.

Centrals begrepp

En viktig del i det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism och terrorism är att skapa en gemensam begreppsförståelse. Definitioner av olika företeelser, i det här fallet våldsbejakande extremism och terrorism, påverkar hur det förebyggande arbetet utformas.

Att förklara och förstå begreppet våldsbejakande extremism är komplext. Detta beror delvis på att det i Sverige saknas en rättslig och myndighetsgemensam definition av våldsbejakande extremism, till skillnad från begreppet terrorism som definieras enligt 4§ Terroristbrottslagen (2022:666) (Strindberg och Enkvist 2023).

Det blir då viktigt att genom dialog och samarbete komma fram till begreppsbeskrivningar som tar hänsyn till de rättsliga ramverk svenska myndigheter har att förhålla sig till. De begrepp som används inom ramen för det här metodstödet grundar sig i forskning, praktiska förståelse samt myndighetsgemensam dialog.

Metodstödetts begreppsanvändning

Våldsbejakande extremism är ett samlingsbegrepp för rörelser, ideologier eller miljöer som inte accepterar en demokratisk samhällsordning och grundlagsskyddade fri- och rättigheter. De ser våld och brott som en legitim metod för att uppnå ideologiska och politiska målsättningar.

Våldsbejakande extremister ägnar sig åt, uppmuntrar eller på annat sätt främjar våld för att påverka och förändra samhället. Brottsligheten är således ideologiskt motiverad och kan innefatta olika typer av brott – från ekonomisk brottslighet, otillåten påverkan, olaga hot och trakasserier till grova våldsbrott och terrorattentat.

Våldsbejakande extremistmiljö används av bland annat Säkerhetspolisen i Sverige för att dela in olika våldsbejakande extremistgrupperingar. Säkerhetspolisen följer i huvudsak tre våldsbejakande extremistmiljöer inom ramen för deras uppdrag att skydda demokratin och motverka ideologiskt motiverad brottslighet som syftar till att förändra den nuvarande demokratiska samhällsordningen:

- Den våldsbejakande islamistiska miljön.
- Den våldsbejakande högerextrema miljön.
- Den våldsbejakande vänsterextrema miljön.

Miljöerna är komplexa och ständigt föränderliga. De påverkas av och utnyttjar politiska skeenden och samhällskriser både nationellt och internationellt. Inom respektive miljö finns olika typer av aktörer (individer, grupper, nätverk och organisationer) som har gemensamma föreställningar om hur samhället är, bör vara och vilka förändringar som krävs för att uppnå deras idealsamhälle.

Enfråge- och antidemokratiska rörelser

Det finns också olika former av enfrågerörelser som använder våld och annan brottslighet för att driva specifika frågor, till exempel djurrätt, abortmotstånd och klimat- och miljöfrågor. Dessa aktörer kan ibland vara en del av någon av de våldsbejakande miljöerna, men behöver inte vara formade som en extremistisk rörelse eller miljö.

Terrorism avser ideologiskt motiverade våldsdåd som syftar till att injaga fruktan och destabilisera demokratin.

Radikalisering används för att beskriva hur en person "blir en extremist." Begreppet avser beskriva den komplexa process genom vilken en person antar vissa idéer som kan leda till bejakande eller användningen av våld utifrån ideologiska eller politiska övertygelser.

Radikaliseringsprocesser kan delas upp i två separata processer: radikalisering av åsikter (kognitiv radikalisering) och radikalisering av handlingar (beteenderadikalisering). I verkligheten är dessa dock svåra att särskilja, synnerligen om radikaliseringsprocessen går fort.

En radikaliseringsprocess kan exempelvis börja med att en person tänker på att förstöra egendom, skada eller till och med döda någon som representerar en grupp eller en sak som personen finner stötande eller fientligt. De flesta individer planerar eller genomför aldrig sina våldsfantasier i verkligheten, men en minoritet gör det – antingen tillsammans med andra eller på eget initiativ.

Ensamagerande gärningspersoner utför ideologiskt motiverade våldshandlingar till synes ensamma. Trots begreppet ensamagerande är individerna sällan socialt isolerade. De kan identifiera sig med bredare politiska rörelser och ha kontakt med andra som delar deras världsbild i digitala forum och digitala plattformar. Dessa sociala band och kontakter kan både stödja och påverka en individ att ta till handling. Ensamagerande gärningspersoner kan också vara inspirerade eller sympatisera med extrema nätverk, och se sig som en del av dessa.

Sedan 2010-talet har våld från ensamagerande gärningspersoner som motiverats av våldsbejakande högerextremism och islamistisk extremism kommit att öka i Västeuropa. I dag bedöms ensamagerande gärningspersoner vara det största attentatshotet mot Sverige.

Konspirationsteorier delar ofta upp världen i gott och ont. Något som har kommit att få allt större uppmärksamhet är så kallad hybridisering. Det innebär att extremistmiljöer i sin propaganda använder sig av konspirationsteorier från miljöer som inte är våldsbejakande men starkt samhällskritiska. Gränsdragningen mellan vad som är våldsbejakande och vad som inte är det har blivit mer diffus, vilket Säkerhetspolisen har uppmärksammat i sina senaste lägesbilder.

Risk- och skyddsfaktorer kan öka eller minska risken för att en person radikaliserar och blir en del av en våldsbejakande extremistmiljö. Dessa beskrivs mer ingående i nästa kapitel.

Risikfaktorer är sådana som kan öka risken till att en individ radikaliserar och blir en del av en våldsbejakande miljö. Det finns både individuella och sociala riskfaktorer. Skyddsfaktorer är sådana som kan förhindra att en individ radikaliserar. Även här finns det både individuella och sociala skyddsfaktorer som påverkar en individs liv.

Risk- och skyddsfaktorer är inte statiska. Negativa händelser i en individs liv kan göra en person mer sårbar, medan positiva upplevelser kan stärka. Skyddsfaktorer kan byggas upp genom åtgärder, insatser och behandling.

Förebyggande arbete handlar om att identifiera, uppmärksamma och motverka risker för att en individ radikaliserar och blir en del av våldsbejakande extremism. Olika yrkesverksamma har en roll att spela i det här arbetet, som polis, socialtjänst, skola, fritidshem, kriminalvården, hälso- och sjukvård. Syftet med det här metodstödet är att bidra till att stärka och utveckla det förebyggande arbetet mot våldsbejakande extremism utifrån forskning och CVE:s samlade kunskap och erfarenheter.

Risk- och skydds- faktorer

Det finns inte någon enskild faktor som kan förklara en utveckling mot radikaliserings och våldsbejakande extremism. I stället handlar det om en process med ett flertal förhållanden, förutsättningar och omständigheter som kopplas samman och förstärker varandra. En individs livssituation präglas inte bara av de egna förutsättningarna (individuella risk- och skyddsfaktorer), utan också av den sociala kontexten (som familj, vänner, skola och samhället i övrigt).

Kapitlet är indelat i olika delar. Först beskrivs vad framstår som förekommande individuella och sociala riskfaktorer i relation till våldsbejakande extremism. Därefter redogörs för skyddsfaktorer. I individuella fall kan det finnas andra faktorer än de som nämns nedan. Det går inte att skapa en helt fullständig och utömnande checklista över risk- och skyddsfaktorer.

Risk- och skyddsfaktorerna går in i flera myndigheters uppdrag. För skolans del kan det handla om att skapa förutsättningar för att en elev klarar skolan med godkända betyg, att kränkningar förebyggs, och att goda och tillitsbaserade relationer skapas. Andra går in i socialtjänstens, polisens och hälso- och sjukvårdens uppdrag, som att stödja en elev med destruktiva familjerelationer, utsatthet för våld och kriminalitet, psykisk ohälsa och psykiatriska diagnoser. Kunskap om risk- och skyddsfaktorer kan bidra till att stärka olika aktörers förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism. Kunskapen kan förhoppningsvis också leda till tydligare oro-sanmälningar till socialtjänsten och polisanmälningar, samt samverkan mellan aktörer.

Riskfaktorer

Kort kan riskfaktorer beskrivas som de faktorer som ökar risken för att en individ ska radikaliseras in i en våldsbejakande miljö. Forskningen om riskfaktorer är mer omfattande än den som fokuserar på skyddsfaktorer. Detta är problematiskt då ett förebyggande och stödjande arbete handlar minst lika mycket om att stärka de skyddande faktorerna, som att agera gentemot riskerna (Wolfowicz m.fl. 2021; Marsden och Lee 2022, se också Kehlet-Ebbrecht 2023).

Det finns personer som delar flera av riskfaktorerna som tas upp nedan, men som aldrig blir våldsbejakande extremister. Det går inte att fastslå vilken utveckling en viss individ kommer att ta. Kunskap om riskfaktorer kan däremot bidra till att identifiera det som kan öka risken för att en individ kan radikaliseras och ta till våld. Att identifiera dessa faktorer kan vara till hjälp vid utredningsarbete kring vad det är som gör att en individ känner sig lockad av eller blivit en del av en våldsbejakande miljö, men det kan aldrig utgöra hela utredningen. Riskfaktorer ska också vägas i förhållande till en persons ålder, mognad och livssituation. Till synes liknande riskfaktorer kan få olika konsekvenser beroende på om det är ett barn, ungdom eller vuxen individ det handlar om.

Individuella riskfaktorer

Svensk- och internationell forskning om våldsbejakande extremism har identifierat ett flertal individuella riskfaktorer:

- Frågan om **ålder och kön** dyker frekvent upp som möjliga individuella riskfaktorer. Unga män i tonåren eller i tjugoårsåldern är i högre grad representerade i våldsbejakande miljöer (precis som i övrig kriminalitet). Dock är det viktigt att inte vara alltför generaliserande. Även kvinnor är aktiva och kan ha mycket framträdande roller, både ideologiskt och socialt (Wolfowicz m.fl 2021). Uppfattningar om vad det innebär att vara kvinna och kvinnors roller kan ha betydelse för kvinnors radikalisering, precis som destruktiva uppfattningar om maskulinitet och manlighet kan vara riskfaktorer för män (Gottzén 2022; Pollack-Sarnecki m.fl 2023).
- Andra riskfaktorer som lyfts fram är **tidigare erfarenheter av våld, övergrepp och kriminalitet**. Det kan handla om att individen har sådana erfarenheter sedan tidigare, till exempel varit en del av gäng, ha kunskap om och erfarenhet av våldsutövning och ha tillgång till vapen. Fascination och intresse för vapen, våld och terroråd kan också vara riskfaktorer. Individen kan även ha varit utsatt för övergrepp – fysiska och emotionella – som leder till en önskan att söka revansch eller hämnd, antingen mot specifika individer och grupper eller mot samhället i stort (Wolfowicz m.fl 2021; Rostami m.fl 2018).
- **Psykisk ohälsa och psykiatriska diagnoser** kan utgöra möjliga riskfaktorer för radikalisering in i våldsbejakande extremism. Låg självkänsla, låg självkontroll,

spänningsökande, aggressivitet, identitetskris, bristande känsla av tillhörighet och neuropsykiatriska funktionsvariationer (NPF, till exempel ADHD och autismspektrumet), är sådant som kan bidra till att en individ lockas in i en extremistisk miljö. Men även om dessa kan göra individer sårbara är de inte avgörande. I stället handlar det om att se till samspelet av olika riskfaktorer, där psykisk ohälsa, NPF eller psykiatriska diagnoser är en av flera pusselbitar (Meloy och Gill 2015; Spaaij 2010; Simi m.fl 2016; Lankford 2016; se också Wolfowicz m.fl 2021).

- **Arbetslöshet och att inte klara av skolan eller högre utbildning** kan utgöra individuella riskfaktorer. Det kan resultera i en känsla av utanförskap och misslyckande som kan leda till psykisk ohälsa (eller vara ett resultat av psykisk ohälsa), samt (vid arbetslöshet) också ekonomiska svårigheter. Misslyckandet kan i sig skapa en vilja att söka efter kompenserande sammanhang för uppfattade eller verkliga tillkortakommanden (Wolfowicz m.fl 2021; Mattsson och Johansson 2020)
- **Upplevd eller faktisk social och politisk marginalisering och exkludering** har uppmärksammats som individuella riskfaktorer för både våldsbejakande extremism. Det kan handla om en känsla av utanförskap från andra grupper, en upplevelse att inte få komma till tals, att tystas ner eller på något annat sätt inte få uttrycka sin åsikt. Här finns det också överlapp med sociala riskfaktorer, till exempel brist på politisk representation och upplevelser att specifika frågor eller politiska åsikter inte får utrymme i den publika debatten (Wolfowicz m.fl 2021).
- **Kriser och trauma** kan vara riskfaktorer för radikaliserings. Att genomgå en personlig kris kan skapa starka känslor som gör en individ sårbar för radikaliserings. Det kan handla om förlust av någonting som betyder mycket för individen, som ett arbete, en vän eller en partner. Det kan också vara personliga misslyckanden som individen inte kan hantera. Erfarenheter av trauman – inte minst från barndomen – kan också göra en individ sårbar för radikaliserings. En posttraumatisk stress som går obehandlad kan leda till svårigheter med känsloreglering och öka risken att individen tar till våld, antingen mot sig själv eller mot andra (Vecchi m.fl 2022).

Sociala riskfaktorer

Om de individuella riskfaktorerna hjälper till för att förklara vad som gör att en individ kan bli mer sårbar för radikaliserings, bidrar de sociala riskfaktorerna till att få ökad förståelse av den sociala kontext som individen lever i. Det är många gånger svårt att separera individuella och sociala riskfaktorer eftersom de samspelar. En individs psykiska mående och upplevelse av sig själv är något som formas i den sociala miljö hen lever i. Sociala riskfaktorer hjälper oss därmed att få en bredare och mer övergripande förståelse för en individs livssituation.

- **Destruktiva familjerelationer** som fysiskt och psykiskt våld i hemmet, social och ekonomisk sårbarhet, dödsfall och brist på stöd från vårdnadshavare, är sådant som i samspel med andra faktorer kan bidra till att en individ söker sig till en våldsbejakande grupp. Familjerelationerna kan också präglas av att vårdnadshavarna har bristande föräldraförmågor och en uppfostringsstil med alltför lite värme, uppmärksamhet och omtänksamhet (Simi m.fl, 2016; Wolfowicz m.fl 2021). Familjerelaterade omständigheter kan samspela med en önskan efter social tillhörighet och trygghet. Familjemedlemmar eller nära anhöriga som är aktiva i våldsbejakande miljöer kan också utgöra sociala riskfaktorer. Det kan ge individer en mer direkt väg in i våldsbejakande miljöer, och kan även underlätta för att känslomässiga relationer skapas till en våldsbejakande grupp och/eller ideologi. Sådana band kan göra det svårare för en individ att lämna, även om hen skulle vilja det, eftersom det kan innebära att familjerelationer bryts (Simi m.fl 2016; Wolfowicz m.fl 2021; Carlsson 2016; Mattsson och Johansson 2020).
- **Vänner och bekanta som är aktiva i våldsbejakande miljöer** kan utgöra en social riskfaktor. Individen kan genom vänner komma i kontakt med radikala och våldsbejakande ideologier och material. Vänkretsens engagemang och berättelser ger mening i den unges liv och kan skapa en nyfikenhet som kan leda till att en individ väljer att bli en del av en våldsbejakande miljö (Wolfowicz m.fl 2021; Carlsson 2016).
- **Avsaknaden av sociala relationer** kan utgöra en social riskfaktor för att en individ väljer att söka sig till våldsbejakande miljöer och ideologier. Bristen på en social kontext kan leda till ett ökat hat mot dem som individen ser som skäl till det upplevda eller faktiska utanförskapet. Det kan för några resultera i att individen börjar sympatisera med ideologier som avhumaniserar sådana grupper (till exempel invandrare, ”svenska samhället”, kvinnor) och leda till att individen väljer att ta till våld. Avhumanisering är i sig en riskfaktor och kan vara ett tecken på att en individ är på väg att radikaliseras. Att uttrycka sympati för våldsbejakande extremist-iska ideologier kan för en del också vara ett rop på hjälp och vara kopplat till psykisk ohälsa (Meloy och Gill 2015; Spaaij 2010; Lankford 2016).

Skyddsfaktorer

Skyddsfaktorer är faktorer som kan minska risken för radikaliserings. Dessa lyfts ibland fram som riskfaktorernas motsats – det som fungerar mot vad som inte fungerar – men det är inte alltid på det viset. De är faktorer som kan finnas samtidigt som riskfaktorer. Skyddsfaktorer är heller inte statiska under en individs liv. Händelser i livet kan leda till att en individ utvecklar skyddsfaktorer eller stärker redan befintliga skyddsfaktorer som förbättrar livssituationen. Skyddsfaktorer kan minska om någonting negativt händer i en individs liv.

Skyddsfaktorer i relation våldsbejakande extremism är fortfarande ett relativt outforskat område, men på senare år har ett antal studier fokuserat på detta. Ur ett förebyggande och främjande arbete är den här kunskapen mycket viktig. Genom att få kännedom om vad som fungerar för en individ kan åtgärder sättas in för att stärka dessa och därmed öka individens förmåga att hantera utmaningar. Utan kunskap om skyddsfaktorerna blir bilden av individens situation ofullständig (Wolfowicz m.fl 2021; Marsden och Lee 2022; Lösen m.fl 2018; se också Sieckelinck, och Gielen, 2018).

På samma sätt som med riskfaktorerna är inte heller nedanstående förteckning över skyddsfaktorer en uttömmande lista. Precis som tidigare presenteras först individuella och därefter sociala skyddsfaktorer.

Individuella skyddsfaktorer

- **Framgång i skolan, utbildning och arbete** identifieras som individuella skyddsfaktorer, särskilt om personen känner en stark motivation och social anknytning till utbildnings- och/eller arbetsplatsen. Skola och arbete kan också medverka till en önskan att lämna en våldsbejakande miljö (Wolfowicz m.fl 2021; Lösen m.fl 2018).
- **Kognitiva förmågor, som kritiskt och komplext tänkande**, kan vara individuella skyddsfaktorer. Våldsbejakande grupper och ideologier genomsyras ofta av ett svartvitt och konspiratoriskt tänkande, där enkla svar ges på komplexa problem. Förmågan till kritiskt och komplext tänkande ökar sannolikheten att en individ genomsöker enkla förklaringsmodeller. Samtidigt kan kritiskt tänkande också vara en riskfaktor om det blir konspiratoriskt (Wolfowicz m.fl 2021; Lösen m.fl 2018).
- Studier har visat att **psykologiska skyddsfaktorer som en positiv självkänsla, självkontroll, ett sunt självförtroende, samt empatisk förmåga** kan minska risken för både våldsbejakande extremism. Detta har delvis att göra med en trygghet i vem du är som person – med styrkor och brister – men också en känsla av att vara värdefull och uppskattad. Empatisk förmåga, det vill säga förmågan att sätta sig in i andras situation, kan också vara en skyddsfaktor. Det utmanar våldsbejakande miljöers avhumanisering och stigmatisering av specifika individer och grupper (Wolfowicz m.fl 2021; Lösen m.fl 2018). Dock har dessa psykologiska faktorer kritiserats för att vara vaga och svåra att arbeta

med. Vad som klassas som ”ett sunt självförtroende”, ”självkontroll,” och positiv självkänsla” och ”empatisk förmåga” är svårt att bedöma och kan tolkas olika beroende på social kontext och yrkesprofession.

Sociala skyddsfaktorer

Det finns en mängd sociala skyddsfaktorer som kan förhindra att en individ dras in i en våldsbejakande miljö. Vid en första anblick kan de uppfattas som direkt motsatta till riskfaktorer, men de kan samexistera med riskfaktorer. Det handlar om trygga familjerelationer, nära och stabila vänskapsrelationer, och bra förebilder.

- **Trygga familjerelationer**, som inkluderar stöd och goda relationer med föräldrarna, gott föräldraskap och en trygg uppväxtmiljö, kan vara en social skyddsfaktor (Ellefsen och Sandberg 2022). Även om studier har visat att individer som växer upp i trygga familjer kan välja att engagera sig i våldsbejakande miljöer är en trygg familjemiljö med engagerade och omsorgsfulla vårdnadshavare viktigt. Det ger också bra förutsättningar i kontakterna kring en individ att ha en familj/familjemedlemmar att tala med (Wolfowicz m.fl 2021; Lösen m.fl 2018).
- **Nära och stabila relationer utanför familjen** – både med släktingar och med vänner – kan ha betydelse. Vänner och anhöriga som står utanför våldsbejakande miljöer kan vara viktiga skäl att inte gå med eller att lämna dessa miljöer. Vänner, klasskamrater och goda vuxenkontakter i skolan kan ge individen ett bra och tryggt sammanhang att vara i. De kan också vara bland de första som upptäcker om någonting inte står rätt till (Ellefsen och Sandberg 2022; Williams m.fl 2016). Att identifiera och stärka dessa kontakter kan vara viktigt om ni känner oro för en individ (Wolfowicz m.fl 2021; Lösen m.fl 2018).
- Det finns samhälleliga sociala skyddsfaktorer. Något som studier har lyft fram är **bra förebilder i närområdet och i skolan**. Dessa kan vara personer som lärare, ungdomsledare, fritidsledare, idrottstränare eller religiösa företrädare som träffar och bygger relationer med individer. Dessa personer kan också vara viktiga om individens hemmiljö eller vänskapskrets är destruktiva (Wolfowicz m.fl 2021; Lösen m.fl 2018).

”Skydds faktorer kan byggas upp genom åtgärder, insatser och behandling.”

Del 1

Hantera oro för en individ

En av de vanligaste frågorna som CVE får från yrkesverksamma är osäkerhet kring att prata med en individ där det finns oro för våldsbejakande extremism. Det kan handla om att våldsbejakande extremism uppkommer under en utredning inom socialtjänsten, att en elev uttrycker åsikter i ett klassrum eller att ni får höra från oroliga anhöriga.

Den här delen ger förslag på frågor att ställa till en individ där det finns oro för våldsbejakande extremism. Det finns också information om hur ni ska gå till väga om ni behöver göra en orosanmälan eller en polisanmälan.

Andra myndigheter har tagit fram stöd som ger handledning och information om förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism inom ramen för deras uppdrag. Vi ger några exempel nästa sida. Om ni inte hittar information från er kunskapsmyndighet, rekommenderar vi att kontaktar dem och frågar om de har material till er. Det här metodstödet är specifikt framtaget för att komplettera andra myndigheters stödmaterial.

Stöd och information för yrkesverksamma

- **Socialtjänsten:** Socialstyrelsen har tagit fram ett utbildningsmaterial om hur socialtjänsten ska förebygga våldsbejakande extremism. I det finns det kunskapshöjande material och utbildningsmaterial hur ni ska hantera oro för våldsbejakande extremism under förhandsbedömning, utredning och insatser. Ni hittar mer information om detta på [Socialstyrelsens webbsida](#).
- **Skolan** har tagit fram stödmaterial om skolans roll för att förebygga våldsbejakande extremism. CVE har också tagit fram ett metodstöd för att stärka skolans förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism och skolattacker som är värt att titta på. Ni hittar mer information om detta på [Skolattack.se](#).
- **Polisen** har en samverkansmodell med Säkerhetspolisen som heter Redex (reducera extremism). Redex består av en underrättelsekomponent och en åtgärdskomponent. Komponenterna har olika uppdrag som med sin samlade kompetens utgör ett forum för prioritering och bedömning av vilka åtgärder som bör vidtas. Redex har interna kunskapsmaterial och metodstöd för att stärka polismyndighetens arbete i frågan. Kontakta dem för mer information.
- **Hälso-och sjukvården:** Socialstyrelsen fick under 2023 ett regeringsuppdrag att ta fram och implementera ett nationellt kunskapsstöd som ska kunna användas av vårdpersonal i mötet med individer som antingen är involverade i eller som drabbas av kriminella nätverk eller andra våldsbejakande miljöer. Regeringsuppdraget redovisas i december 2024.
- **Kriminalvården:** Kriminalvården har tagit fram en rapport som lyfter fram förebyggande arbete mot våldsbejakande extremism inom deras verksamheter. Rapporten presenterar flera insatser som syftar till att skapa tillit, bygga motståndskraft och uppmuntra prosocialt engagemang som beskrivs som lovande i arbetet med våldsbejakande extremistiska klienter. Ni hittar [Våldsbejakande extremism i kriminalvård – en kunskapsöversikt \(webbplats\)](#) på deras webbsida.
- **Statens institutionsstyrelse:** Statens institutionsstyrelse har bland annat tagit fram ett samtalsstöd med ungdomar om våldsbejakande extremism och ett kontaktsstöd med trosföreträdare i samverkan med Myndigheten för trossamfund (SST). Ni hittar mer information om detta på [Myndigheten för trossamfunds webbplats](#).

- **Civilsamhället:** CVE samverkar med ett flertal civilsamhällsaktörer som är värda att känna till. [Exit \(webbplats\)](#), [Flamman socialt förebyggande centrum \(webbplats\)](#), [Agera Värmland \(webbplats\)](#), och [Rädda Barnens orostelefon \(webbplats\)](#) som har nummer 020-100 200. Mer information hittar ni på deras webbplatser.
- **Trossamfund:** Trossamfund har olika sätt att möta individer som är i behov av stöd och hjälp. Mer information om deras verksamheter och metoder går att finna på deras olika webbplatser, men också vid kontakt med Myndigheten för statligt stöd till trossamfund (SST).
- **Center mot våldsbejakande extremism:** CVE har en stödtelefon dit yrkesverksamma kan ringa vid frågor om våldsbejakande extremism, eller om de behöver stöd i ett ärende. Telefonnummer: 08-527 44 290 (9-15 helgfria vardagar). Mer information hittar ni på [CVE:s webbplats](#).

Samtal med individen

Om ni är oroliga för en individ ska ni prata med hen. Samtal gör det inte bara möjligt att förstå individen bättre, utan ni kan också lyfta er oro och visa att ni bryr er. Tidiga samtal kan vara förebyggande och förhindra att situationen förvärras. Ett viktigt syfte med samtalsstödet är att förstå och hjälpa individen rätt, innan det går för långt. Det är för individens bästa och kan motverka att hen far illa och/eller skadar andra som står i centrum.

Nedan följer förslag på frågor som kan ställas i samtal med individen. De återkopplar till risk- och skyddsfaktorer som förekommer vid våldsbejakande extremism. De kan med fördel användas tillsammans med mer allmänna frågor kring individens livssituation, mående, familje- och vänskapsrelationer, arbets- och/eller utbildnings-situation, boendesituation eller andra frågor som är viktiga att utforska. Oro för våldsbejakande extremism kan vara diffus och mer generella frågor kan behövas för att förstå individens situation. Om ni har allmänna samtalsunderlag eller stödmaterial kan ni använda dessa. Om samtalet berör att individen vill lämna eller hoppa av en grupp rekommenderar vi att ni kontaktar en avhoppar-verksamhet eller avhopparstöd i er verksamhet. Vi hänvisar till några exempel på sådana längre ner.

Frågorna är konstruerade att kunna ställas både till barn/ungdomar och vuxna. Anpassa frågorna efter individens mognadsgrad och samtalets karaktär.

Oro för våldsbejakande extremism

Den här delen berör oro för radikalisering och våldsbejakande extremism. Det kan handla om oro för att individen håller på att radikaliseras, att individen uttrycker sympatier för våldsbejakande ideologier och/eller grupper eller på annat sätt uttrycker stöd för den här typen av våldsdåd.

Att prata om åsikter kan kännas obehagligt. Det går in i grundlagsskyddande rättigheter och det kan finnas en osäkerhet kring hur ett samtal kan inledas. Vår rekommendation är att undvika att ställa direkta frågor om ideologi och åsikter om ni inte har en god relation med individen. Prata runt ämnet på ett lågaffektivt och ickedömande sätt, och se hur samtalet utvecklar sig.

Glöm inte bort internet. Att vara aktiv och skriva och dela information på internetforum och i sociala medier kan vara en form av samhällsengagemang. Det här grundas i betydelsen som internet spelar i individens sociala liv och är för en del precis lika viktiga som engagemang i fysiska organisationer. En del aktörer inom våldsbejakande miljöer är också delvis eller helt baserade på internet. Om ni vill fokusera samtalet på internetanvändning finns exempel på specifika frågor längre ner i samtalsstödet.

Förslag på frågor att ställa

- Hur du blev intresserad av de här frågorna?
- Har du tänkt på de här frågorna länge eller är det något nytt?
- Har du berättat för andra om de här tankarna? Om ja, hur har de reagerat? Varför tror du att de har reagerat så?
- Vad känner du när andra reagerar?
- Har du vänner som också tycker såhär?
Om ja, hur träffades ni?
- Har du vänner som inte håller med dig?
Om ja, hur känner du för det?
- Är du aktiv i några forum eller sociala medier på internet? Vill du berätta vilka? Vad är intressant med de här sammanhangen?
- Vad betyder samhällsengagemang för dig?¹
- Hur skulle du vilja förändra samhället?
- Hur ser ditt idealsamhälle ut om du fick bestämma?
- Hur uppnår vi ett sådant samhälle?
- Finns det hinder i vägen för att uppnå ett sådant samhälle?
- Vem utgör ett hot? Varför känner du dig hotad av det här?
- Vem litar du på? Varför är det på det viset?
- Vem litar du inte på? Varför är det på det viset?

¹ Den här och efterföljande frågor är mer generella och kan vara ett sätt att få individen att prata mer öppet om sitt sätt att se på samhället. Det kan också vara ett sätt att få individen att prata om sitt engagemang med egna ord och identifiera prosociala sätt att göra det på.

Oro för våldsfascination

Den här delen berör våldsfascination. Ibland kan individer säga och uttrycka fascination för våld och önskan att utöva våld mot sig själv eller andra. Dessa är viktiga att utforska. Erfarenhet av våld kan vara en riskfaktor för våldsbejakande extremism. Det kan också ge en inblick i om individen är en del av kriminella miljöer eller utsatt för kriminalitet. Det händer att individer uttrycker våldsfascination för att dra uppmärksamhet till sig för att de mår dåligt eller av andra skäl, men det kan också handla om planer som kräver snabba åtgärder. Det kan kräva en orosanmälan till socialtjänsten, polisanmälan och/eller att kontakta psykiatrin.

Förslag på frågor att ställa

- Vad är våld för dig?²
- När tycker du det är okej att använda våld? Varför tycker du det är okej?
- Finns det några som det inte är okej att använda våld mot? Varför?
- Skulle du kunna använda våld mot andra? Varför/inte?
- Skulle du använd våld mot dig själv? Varför/inte?
- Finns det en risk att det skulle göra saken värre? Varför/inte?
- Har du utsatts för våld av någon? Var?
Av vem? Hur mårde du när det hände?
- Har du skadats fysiskt eller känslomässigt av en annan person?
Var? Av vem? Hur mårde du när det hände?
- Har du blivit utsatt för våld inom familjen? Om ja, kan du berätta mer om det? Vem utsatte dig?
- Lever du med våld inom familjen idag? Om ja, vem är det som utsätter vem? Hur länge har det pågått?
- Har du blivit utsatt för våld av dina vänner? När hände det? Har det hänt mer än en gång? Om ja, har du pratat med någon om det?
- Hur känner du för ditt bostadsområde och närområde? Upplever du att det är ett tryggt område eller finns det närhet till våld där?
- Har du utsatts för våld eller sett våld i ditt bostadsområde?
Om ja, kan du berätta mer om det?
- Har du blivit förnedrad av någon annan?
Om ja, vad hände?
- Vad betyder förnedring för dig?
- Har du blivit kränkt av någon? Om ja, kan du berätta mer om vad som hände?
- Har du blivit kränkt i skolan/på din arbetsplats? Om ja, kan du berätta mer om det? Vad hände? Vem gjorde det?
- Vad betyder att bli kränkt för dig?
- Har du upplevt svårigheter att kontrollera om du blir arg?
Om ja, skulle du kunna berätta mer om det?

² Att börja med att låta individen själv definiera vad våld är för hen är ett sätt att förstå vad som ligger bakom våldsfascination. Det är möjligt att individen har ett annat sätt att se på vad våld än vad ni gör.

Oro för psykisk ohälsa

Psykisk ohälsa kan vara en riskfaktor för våldsbejakande extremism. Det kan vara ett skäl som bidrar till att individen radikaliserar in i en våldsbejakande miljö. Att få en inblick i individens känsloliv är därför viktigt för att förstå den känslomässiga och psykologiska betydelse en våldsbejakande miljö eller ideologi kan spela. Det är dock viktigt att betona att psykisk ohälsa sällan ensamt leder till radikalisering. Det är ofta en kombination av flera andra riskfaktorer och behöver förstås i samspel.

Nedan kommer förslag på frågor att ställa för att förstå hur individen mår. De är mest relevanta för psykiatrin och socialtjänsten, men kan också ställas av annan personal vid behov och om en tillitsfull relation finns med individen. Det är även viktig information att ta med i en orosanmälan till socialtjänsten eller vid kontakt med psykiatrin.

Förslag på frågor att ställa

- Skulle du säga att du mår bra?
- Var på en skala, där 0 är sämst och 10 är bäst, skulle du säga att du befinner dig? Kan du berätta varför?
- Har du känt dig nedstämd under den senaste tiden?
Om ja, kan du berätta mer om det?
- Upplever du att du ställer höga krav på dig själv? Upplever andra att du ställer höga krav på dig själv? Om ja, kan du berätta varför?
- Upplever du att du ställer höga krav på andra?
Om ja, kan du berätta varför?
- Vad gör du när du mår dåligt?
- Har du någon att prata om när du mår dåligt? Vem?
- Har du fått hjälp/pratat med en terapeut eller psykolog tidigare i livet?
När var detta? Får du hjälp just nu?
- Har du några vårdkontakter idag? Var eller vilka?
När i tid har dessa skett?

Oro för internetvanor

Den här delen fokuserar på oro för internetvanor och vad individen gör på internet. Både vuxna och unga spenderar mycket tid på internet och för många kan internet fylla en viktig social och kunskapshöjande funktion. Det är också ofta på internet som individer kommer i kontakt med våldsbejakande extremism. Ibland är det för att de själva söker upp det, men ibland kan de komma i kontakt med det av en slump. Det kan exempelvis handla om våldsbejakande budskap, konspirationsteorier och/eller rekryteringsförsök på digitala spelplattformar, internetforum och sociala medier. Digitala plattformars algoritmer kan också göra att individer exponeras för våldsbejakande extremistiskt material.

Om det finns en oro för vad individen gör, skriver och kommer i kontakt med på internet är det bra att prata om det. Nedan ger vi förslag på frågor som ni kan ställa för att inleda ett samtal. Dessa kan med fördel kombineras med frågor från kategorierna ovan för att göra dem mer specifika.

Förslag på frågor att ställa

- Är du aktiv på internet? Vad gillar du att göra?
- Spenderar du mycket tid på internet? Skulle du kunna berätta mer om det?
- Spelar du några spel på internet? Om ja, kan du berätta mer om dessa? Spelar du ensam eller med vänner?
- Om du spelar spel på internet, hur länge har du spelat? Vad är det bästa med att spela? Vad är det sämsta?
- Har du några internetforum som du tycker om att besöka? Varför tycker du om att besöka dem? Brukar du skriva i dem?
- Finns det några andra sociala plattformar eller social media som du tycker om att använda? Om ja, kan du berätta mer om dem?
- Vad tycker du bäst om med internet? Finns det något du inte tycker om? Kan du berätta varför du tycker det?
- Har du några vänner på internet? Vad brukar ni göra? Umgås ni också utanför internet?
- Vet dina föräldrar/partner vad du gör på internet? Om ja, vad säger de om det?
- Finns det något som dina föräldrar/partner inte vet att du gör på internet? Om ja, varför har du inte berättat det?
- Har du blivit kränkt på internet? Om ja, när hände det? Vilka utsatte dig?
- Förekommer dessa kränkningar också utanför internet? Om ja, var hände det? Vilka utsatte dig?

Tips på andra stöd

- **Rädda Barnen** har en orostelefon och stödmaterial för barn/unga och vuxna som känner oro för att de själva eller någon i deras närhet håller på att radikaliserar. De som ringer in kan vara anonyma om de vill det. Läs mer på [Rädda Barnens webbsida](#).
- **Extremkoll.se** är en digital plattform för unga mot våldsbejakande extremism (drivs av Flamman Socialt förebyggande centrum och Agera Värmland).
- **Exit på Fryshuset** ger kostnadsfritt stöd till anhöriga till personer där det finns oro för radikalisering och våldsbejakande extremism. De som kontaktar dem kan vara anonym om de vill det. Exit hjälper också personer som vill lämna våldsbejakande extremism. Läs mer på [Exits webbplats](#).
- **Agera Värmland** ger kostnadsfritt stöd till anhöriga till personer som håller på eller är radikaliserade. De hjälper också individer som vill lämna våldsbejakande extremism. Läs mer på [Agera Värmlands webbsida](#).

Orosanmälan

Om ni känner oro för att en individ riskerar eller far illa ska ni göra en orosanmälan till socialtjänsten. Detta kan handla om att individen håller på att radikaliseras in i våldsbejakande extremism. Enligt 14 kap. 1 § första stycket SoL ska en anmälan genast göras vid kännedom eller misstanke om att ett barn³ far illa. Svårbedömda eller obestyrkta uppgifter ska också anmälas om de tyder på att ett barn kan behöva stöd eller hjälp från socialtjänsten. Ni behöver inte vara säkra på att barnet far illa, det räcker att ni misstänker det. Det är socialtjänstens uppdrag att utreda barnets situation och om det behöver stöd eller skydd.

Det är viktigt att göra en orosanmälan så tidigt som möjligt. Genom att ingripa tidigt med rätt insatser anpassade till barnets individuella behov, kan en positiv utveckling främjas utan alltför ingripande insatser. Anmäl även om ni inte har anmälningsskyldighet.

Om ni är osäkra om ni ska göra en orosanmälan kan ni konsultera med socialtjänsten i er kommun utan att avslöja barnets identitet. En konsultation ersätter dock aldrig en orosanmälan. Ni kan också samråda med chef, kollegor eller andra på er arbetsplats. Utgå från de rutiner som finns i verksamheten.

Anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 1 § SoL omfattar enbart barn upp till 18 år. Det går att göra orosanmälningar även för personer över 18 år, men det kräver samtycke från individen för att inleda en utredning. Socialtjänsten kan endast inleda en utredning utan samtycke från en vuxen när det handlar om LVM (lag om vård av missbrukare). När det gäller vuxna individer som fyllt 18 år men inte 20 år kan även LVU (lag med särskilda bestämmelser om vård av unga) tillämpas. Om ni har frågor angående oro för en vuxen elev kan ni konsultera socialtjänsten utan att avslöja den vuxne individens identitet (Socialstyrelsen 2022:21).

Läs mer om anmälningsskyldigheten för myndigheter och andra aktörer i Socialstyrelsens handbok [Anmäla oro för Barn – Stöd för anmälningsskyldiga och andra anmälare \(pdf\)](#). Ni hittar den på Socialstyrelsens hemsida.

Vad ska en orosanmälan innehålla?

En orosanmälan ska innehålla så många detaljer som möjligt om era iakttagelser och oro för barnet. Ju mer information som socialtjänsten kan få in om individen, desto bättre förutsättningar ges socialtjänsten i sitt utredningsarbete. För att skapa en bra grund finns här frågor som kan besvaras. Dessa frågor är också bra att förbereda sig på inför ett anmälningsmöte med socialtjänsten.

³ Ett barn avses här en person som inte har fyllt 18 år.

Förslag på frågor att besvara i orosanmälan

- Varför är ni oroliga för individen?
- När uppstod oron för individen?
- Hur länge har ni varit oroliga för individen?
- Vad är det individen gör och/eller uttrycker? När har detta skett i tid?
- Hur upplever ni individens livssituation i stort?
- Hur ser individens relation till vårdnadshavaren ut (om relevant)?
- Hur ser individens sociala relationer ut i övrigt?
- Har ni varit i kontakt med individens vårdnadshavare angående er oro (om relevant)? Hur har de reagerat?
- Har ni haft kontakt med andra myndigheter eller personer angående er oro för individen? Vad har den kontakten resulterat i?

Vad händer efter en orosanmälan?

Efter att ni lämnat in er anmälan går den över till socialnämnden för en förhandsbedömning. Ni kan komma att kallas till ett anmälningsmöte. Om socialtjänsten inleder en utredning är ni skyldiga att lämna alla uppgifter som kan vara av betydelse för socialtjänstens utredning av barnets behov av skydd eller stöd. Det kallas för uppgiftsskyldighet och bryter eventuell sekretess som kan finnas. Det gäller också om någon annan har gjort anmälan eller om socialtjänsten har inlett en utredning på eget initiativ. Om ni vill läsa mer om vad som sker efter att en orosanmälan kommit till socialtjänsten, rekommenderar vi att läsa kapitlet "Vad gör socialtjänsten?" i Anmäla oro för barn. Utredningsprocessen beskrivs också i Socialstyrelsens handbok *Utreda barn och unga*. Ni hittar båda på [Socialstyrelsens webbplats](#).

Om ni vill ha återkoppling på vad som händer med anmälan och om en utredning har inletts/inte har inletts/pågår, kan ni framföra det i anmälan tillsammans med kontaktuppgifter till den som ska ha återkoppling.

Att tänka på när ni gör en orosanmälan

- Beskriv er oro så detaljerat och konkret som ni kan.
- Följ de utarbetade rutiner för orosanmälan som ni har på er skola.
- Om ni är osäkra om ni ska göra en orosanmälan, kan ni konsultera er lokala socialtjänst utan att barnets identitet avslöjas.
- Ni kan också konsultera er lokala socialtjänst om ni är osäkra på vilken information som ni bör lämna till vårdnadshavaren.

Källa: Socialstyrelsen, Anmäla oro för barn.

Polisanmälan

Om ni misstänker att en individ har begått eller kommer begå ett brott ska ni kontakta polisen. Om brottet är pågående eller om det är en akut situation, ska ni ringa 112. Om brottet inte är akut kan ni ringa 114 14, besöka er lokala polisstation eller göra en anmälan på webben. En tidig brottsanmälan kan göra det lättare att säkra bevis och vittnesuppgifter, och förhindra en upptrappning.

Om ni har sett eller hört något som skulle kunna hjälpa polisen att upptäcka, förebygga eller utreda brott, kan ni tipsa polisen på deras hemsida.

Det är polisens uppdrag att bedöma om ett brott begåtts. Ni behöver inte göra en anmälan till Säkerhetspolisen. Om det visar sig att individen planerar att utföra ett brott utifrån en ideologisk bevekelsegrund, kommer Polismyndigheten att överlämna ärendet till Säkerhetspolisen.

Vad händer efter en polisanmälan?

När en polisanmälan gjorts bedömer polis eller åklagare vilka möjligheter som finns att utreda brottet. De beslutar därefter om en förundersökning (även kallad brottsundersökning) ska inledas. Det görs endast om det finns möjligheter att klara upp brottet. Saknas tillräckliga bevis kan en förundersökning läggas ner.

Om ny information tillkommer kan en ny polisanmälan göras eller en tidigare anmälan öppnas upp igen. Polisen gör då en ny bedömning utifrån inkommen information om en förundersökning ska inledas eller inte.

Om ni har gjort en polisanmälan som har lagts ner och är fortsatt oroliga, rekommenderar vi att ni överväger att göra en ny anmälan. Använd era ordinarie rutiner och strukturer. Det förebyggande arbetet behöver vara uthålligt. Nya omständigheter kan ha tillkommit som kan bidra till att polisen får en bättre bild av situationen.

Om ni upplever fortsatt oro och är osäkra på hur ni ska hantera situationen kan ni kontakta relevanta myndigheter för samråd och rådgivning. Polisen arbetar förebyggande och har nytta av information i ett tidigt skede för att kunna samverka med andra relevanta myndigheter och sätta in reducerande stödåtgärder för att hjälpa individen. Ni kan också kontakta CVE om ni behöver stöd.

Att tänka på vid en polisanmälan

- Om det är akut ska ni alltid ringa 112. Annars kontaktar ni polisen på 114 14, besöker deras hemsida eller besöker ert lokala poliskontor.
- Ni kan kontakta Polismyndigheten för samråd och rådgivning.
- Ni behöver inte bevisa era misstankar i polisanmälan. Det är polisens uppdrag att bedöma om ett brott har begåtts.
- Om polisanmälan läggs ner och ni är fortfarande oroliga, kan ni göra en ny polisanmälan med den nya informationen.

Del 2

Samverkan

Samverkans betydelse för att förebygga våldsbejakande extremism är stor. CVE får ofta in frågor och behov från yrkesverksamma från olika professioner hur de ska hantera oro för en individ inom ramen för sina verksamheter, men också vilka möjligheter det finns att samverka med andra aktörer. Samverkan kan betyda olika saker för olika yrkesgrupper och kommuner. En del har upprättade tvärprofessionella mötesplatser där yrkesverksamma kan mötas och prata om ärenden, men andra behöver bygga upp dessa.

I den här delen av metodstödet ger vi förslag och rekommendationer på sätt som samverkan kan stärkas, både internt och externt. Den interna samverkan fokuserar på kollegiala samtal för att få en gemensam bild av en individ och tips på hur eventuell oro i verksamheten kan hanteras. Vi ger också tips på olika externa samverkansformer som finns i många kommuner och vanliga rekommendationer som CVE ger kring samverkan för att förebygga våldsbejakande extremism. Förslagen och rekommendationerna kan användas som inspiration när ni tittar på er egen verksamhet. Utgå från era uppdrag, rutiner och handlingsutrymmen.

Kollegiala samtal

Den här delen fokuserar på samtal inom arbetslaget. Hur dessa ser ut varierar mellan yrkesgrupper. Syftet med frågorna är att ni ska få en gemensam bild inom ramen för er verksamhet. Använd de rutiner, strukturer och stöd ni har. Om ni inte har adekvata stöd på plats eller känner osäkra hur ni kan stärka den interna samverkan mot våldsbejakande extremism, kan ni kontakta CVE för att få kostnadsfri rådgivning.

Nedan finns förslag på frågor att ställa. Det kan finnas fler frågor som är relevanta att ställa. Frågorna går att ställas om och anpassas efter sammanhanget ni befinner er i och vilken möjlighet ni har att dela information med varandra. Se dem som ett sätt att stärka den interna samverkan och utveckla möjligheter att prata med varandra. Syftet med frågorna är att konkretisera oron för individen och identifiera sätt att hjälpa hen inom ramen för ert uppdrag. **Om ni får kännedom om eller misstänker att en ung individ far illa ska ni genast göra en orosanmälan till socialtjänsten.**

Förslag på frågor att diskutera

- Vad är det vi är oroliga för?
- Delar samtliga oron eller finns det olika uppfattningar?
- Vad är det individen gör som gör oss oroliga?
- Hur länge har vi varit oroliga för individen?
- Hur uppfattar vi individens livssituation?
- Är det någonting som hänt i individens liv under den senaste tiden?
- Har det satts in några åtgärder för att stödja individen?
- Hur upplever andra individen?
- Hur uppfattar vi individens sociala liv?

Oro för våldsbejakande extremism kan också skapa oro för den egna säkerheten och arbetsmiljön. Även diffus oro kan upplevas som obehaglig och skrämmande. Det kan göra att det tar emot att gå till jobbet och interagera med individen. Skapa utrymme för att diskutera hur ni upplever och ska hantera situationen. Om det inte finns rutiner på plats kan det vara bra att ta fram dem eller att föra dialog med närmaste chef eller ledning. Var också uppmärksam om det finns oro hos enskilda medarbetare.

Förslag på frågor att diskutera

- Hur känner vi för situationen?
- Känner vi oss trygga?
- Vad behöver göras för att vi ska känna oss trygga?
- Finns det rutiner på plats om någon av oss känner oss oroliga för vår egen och för andras del?

Externa samverkansformer

Det finns också externa samverkansformer som kan vara av hjälp vid oro för våldsbejakande extremism. Det finns flera olika modeller för hur individsamverkan mellan skola, polis, socialtjänst och fritidshem kan gå till, exempelvis:

- [Samverkansformen skola, socialtjänst, polis och fritid – SSPF \(Brås webbsida\)](#)
- [Samverkan i sociala insatsgrupper – SIG \(Brås webbsida\)](#)
- [Samordnad individuell plan – SIP \(Kunskapsbankens webbsida\)](#)
- [Tidiga och samordnade insatser – TSI \(Kunskapsbankens webbsida\)](#)

Det går inte att hitta en modell som fungerar för alla eftersom det ser olika ut i kommunerna. Det viktiga är att hitta en lokal modell som fungerar och att använda den. I stort sett alla kommuner har samverkansöverenskommelser med polisen i sin kommun, och den strukturen kan med fördel användas för övergripande samverkan. Det finns en brottsförebyggande och/eller en lokal samordnare mot våldsbejakande extremism i varje kommun som kan ge mer information om hur den lokala samverkan ser ut i just er kommun.

Oavsett övergripande samverkan eller samarbete på individnivå, är det värdefullt och nödvändigt att samla kunskap och information utifrån olika myndigheters ansvar och roller för att få en helhetsbild och göra en bedömning. Sträva alltid efter samtycke av individen och/eller dess vårdnadshavare det underlättar samverkan. Se också över vilka sekretessbrytande bestämmelser ni kan använda i er yrkesprofession.

Ett viktigt syfte med samverkan är att möjliggöra att aktörer kan samlas och gemensamt behandla de omständigheter som gett anledning till oro för en individ. Aktörerna får därigenom en bättre förståelse och risken för att ett oroväckande beteende missas eller underskattas blir lägre.

Samtycke

För att kunna samverka på individnivå krävs samtycke från individen och/eller dennes vårdnadshavare. Men det går alltid att samverka med exempelvis polis och socialtjänst utan att dela personuppgifter för att konsultera, få kunskap och diskutera på en övergripande och aidentifierad nivå. För att göra en orosanmälan behövs inget samtycke.

CVE:s rekommendationer vid samverkan

För att hjälpa er tänka kring samverkan har CVE tagit fram frågor att ställa i arbetet mot våldsbejakande extremism. Ni kan ställa dessa både om er verksamhet och för att utveckla externa samverkansformer.

Frågor att ställa i arbetet mot våldsbejakande extremism

- Hur samverkar ni idag vid oro för våldsbejakande extremism?
- Finns en samverkansform med definierande roller, mandat och ansvar?
- Vad vill ni uppnå? På kort och lång sikt?
- Vilka professioner och verksamheter deltar i samverkansformen?
Finns det behov av att bjuda in fler aktörer?
- Vilken kompetens/kunskap om våldsbejakande extremism finns bland de som deltar i samverkansformen? Finns det behov av kunskapshöjande insatser?
- Hur ser de sekretessbrytande bestämmelserna ut?

”Samverkans
betydelse för
att förebygga
våldsbejakande
extremism är stor.”

Referenser

- Carlsson, C. (2016). *Att lämna våldsbejakande extremism* - En kunskapsöversikt. Stockholm: Institutet för Framtidsstudier.
- Ellefsen, R. och Sandberg, S. (2022). Everyday Prevention of Radicalisation: The impacts of Family, Peer, and Police Intervention. *Studies in Conflict & Terrorism*. DOI: 10.1080/1057610X.2022.2037185.
- Gottzén, L. (2022). *Män, maskulinitet och våldsbejakande extremism: En kunskapsöversikt*. Stockholm: Center mot våldsbejakande extremism.
- Kehlet-Ebbrecht, C. (2023). Systematic review: Risk factors and mechanisms of radicalisation in lone-actor grievancefuelled violence. *Nordic Psychology*. Vol. 75:2, pp. 150-184.
- Lankford, A (2016). Detecting mental health problems and suicidal motives among terrorists and mass shooters. *Criminal Behaviour and Mental Health*. Vol. 26. No. 5. pp. 315–321.
- Mattsson, C. och Johansson, T. (2020). Life Trajectories into and out of Contemporary Neo-Nazism: *Becoming and unbecoming the hateful other*. London: Routledge.
- Marsden, S och Lee, B. (2022). *Protective Factors for Violent Extremism and Terrorism: Rapid Evidence Assessment*. London: CREST.
- Meloy, J. R. och P. Gill (2016). The Lone-Actor Terrorist and the TRAP-18. *Journal of Threat Assessment and Management*. Vol. 3, No. 1. pp. 37–52.
- Nationell strategi mot våldsbejakande extremism och terrorism - förebygga, förhindra, skydda och hantera (Skr. 2023/24:56). Justitiedepartementet. URL: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/skrivelse/2024/01/skr.-20232456>
- Pollack-Sarnecki, H.; Lioufas, A. och Jarlsbo, M. (2023). *Rutten demokrati - Konspirationspropaganda, rasism och våld*. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut.
- Radicalisation Awareness Network, RAN (2018). RAN Issue Paper: Protective and promotive factors building resilience against violent extremism. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/en?file=2020-09/ran_paper_protective_factors_042018_en.pdf
- Rostami, A.; Mondani, H.; Edling, C. & Sarnecki, J. (2018). *Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige*. Stockholm: Institutet för Framtidsstudier.
- Sieckelinck, S. och Gielen, A.J. (2018). RAN Issue Paper: Protective and promotive factors building resilience against violent extremism. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/en?file=2020-09/ran_paper_protective_factors_042018_en.pdf

Simi, P; Sporer, K. och Bubolz, B. (2016). Narratives of Childhood Adversity and Adolescent Misconduct as Precursors to Violent Extremism: A Life-Course Criminological Approach. *Journal of Research in Crime and Delinquency*. Vol. 53. Vol. 4. pp. 1-28.

Spaaij, R. (2010). The Enigma of Lone Wolf Terrorism: An Assessment. *Studies in Conflict & Terrorism*. Vol. 33. No. 9. pp. 854-870.

Strindberg, A., och Enkvist, V. (2023). *Myndigheternas förutsättningar att arbeta mot våldsbejakande extremism: En utvärdering med Nordiska motståndsrörelsen som belysande exempel*. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI).

Vecchi, G.M.; Markey, M.A. och Daniels, J.A. (2022). Fatal Grievances: Forecasting and Preventing Active Killer Threats in School, Campus, and Workplace Settings. London: Routledge.

Williams, M.J.; Horgan, J.G. och Evans, W.P. (2016). The critical role of friends in networks for countering violent extremism: toward a theory of vicarious helpseeking. *Behavioural Sciences of Terrorism and Political Aggression*. Vol. 8: 1, pp. 45-65.

Wolfowicz, M.; Litmanovitz, Y.; Weisburd, D. och Hasisi, B. (2021). Cognitive and behavioural radicalisation: a systematic review of the putative risk and protective factors. *Campbell Systematic Reviews*. Vol. 13:3. DOI: <https://doi.org/10.1002/cl2.1174>.

cve

Center mot
våldsbejakande
extremism